

УДК 316.74

ДУХОВНІСТЬ ЯК ЖИТТЄВИЙ ОРІЄНТИР РЕЛІГІЙНИХ ЛІДЕРІВ СУЧАСНОСТІ

ДУХОВНОСТЬ КАК ЖИЗНЕННЫЙ ОРИЕНТИР РЕЛИГИОЗНЫХ ЛИДЕРОВ
СОВРЕМЕННОСТИ

SPIRITUALITY AS A VITAL LANDMARK OF MODERN RELIGIOUS LEADERS

Сапелкіна З. П.

Канд. істор. наук, доцент кафедри соціології та суспільних наук Академії праці, соціальних відносин і туризму

Сапелкина З. П.

Канд. истор. наук, доцент кафедры социологии и общественных наук Академии труда, социальных отношений и туризма

Sapelkina Z. P.

PhD in History, Associate Professor, Department of Sociology and Social Sciences, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

Анотація

У статті охарактеризовано практичні кроки духовних авторитетів новітньої епохи, спрямовані на подолання гострих цивілізаційних проблем. Особливу увагу приділено відомим особистостям, що представляють найбільшу християнську конфесію – католицизм (Папи Римські Іван-Павло II та Франциск, мати Тереза, кардинал Любомир Гузар), а також представникові буддизму Далай Ламі XIV.

Ключові слова: загальнолюдські проблеми, релігія, діалог, лідерство, моральні цінності.

Аннотация

В статье охарактеризованы практические шаги духовных авторитетов новейшей эпохи, направленные на преодоление острых цивилизационных проблем. Особое внимание посвящено известным личностям, представляющим самую большую из христианских конфессий – католицизм (Папы Римские Иван-Павел II и Франциск, мать Тереза, кардинал Любомир Гузар), а также представителю буддизма Далай Ламе XIV.

Ключевые слова: общечеловеческие проблемы, религия, диалог, лидерство, моральные ценности.

Abstract

The paper explores the practical steps of spiritual leaders of the modern era aimed at solving the acute problems of civilization. The particular attention is paid to the well-known personalities, representing the largest Christian confessions – Catholicism (Pope John Paul II and Francis, Mother Teresa, Cardinal Lubomyr Husar) as well as to a representative of Buddhism – the Dalai Lama XIV.

Key words: human problems, religion, dialogue, leadership, moral values.

Вступ. Сучасний світ характеризується наявністю безлічі фундаментальних протиріч. З одного боку, глобалізаційні перетворення стирають культурні, економічні й політичні межі між народами, з іншого – простежуються намагання перешкоджання цим процесам через встановлення інформаційних, релігійних, етнічних ра-

мок. У такому полярному світі вирішення проблем запобігання конфліктам, які можуть призвести до серйозних катастроф, набувають надзвичайної актуальності. Особлива місія в подальшому прогресивному поступі людства, у пошуках шляхів подолання кризових ситуацій покладається на світових лідерів, які можуть і повинні сприяти по-

шуку взаєморозуміння між людьми в душі щирості, поваги і довіри.

На релігійні виміри духовності у сучасному світі звертали увагу такі науковці, як І. Галяс [2], С. Кримський [6], Ж. Юзвак [10] та ін. Проте вони не визначали роль духовних лідерів, не вивчали приклади їх життя, не виявляли важливих соціальних функцій, які можуть відіграти світові релігійні лідери, у сучасному амбівалентному світі.

Ця стаття – побудована на аналізі біографічних матеріалів – має на меті довести, що окремих індивідуум здатен повернути хід історії, долаючи, здавалося б, непримиренні протиріччя, за умови, що керуватиметься не власними корисливими, а високими гуманними інтересами. Подібний альтруїзм властивий лише високодуховним особистостям, серед яких центральне місце відводиться релігійним діячам.

Духовність у цій статті розуміється як здатність до позитивних перетворень фундаментального рівня, тобто до духотворних дій, які тотожні з виявами духу, а духовна людина як така, що керується свідомо виробленими духовними орієнтирами в різних сферах життя [3]. З огляду на таке тлумачення й вивчалися вчинки релігійних лідерів сучасності.

Виклад основних результатів. Появу загальної концепції діалогу як невід'ємної складової програми оновлення католицької церкви та її відкритості світу ознаменувала Енцикліка Папи Римського Павла VI «*Ecclesiam Suam*», що вийшла друком 1964 року. Ця праця стала закликом до Церкви вступити в діалог зі світом, у якому вона живе. І цей діалог є засобом здійснення апостольської місії, приклад мистецтва духовної комунікації. В Енцикліці Павло VI розглядав стосунки між людством і Церквою у вигляді чотирьох кіл, що розходяться від центральної точки (Церкви). Найвіддаленіше з них «охоплює усе людство», наступне за ним коло «складають ті люди, котрі поклоняються Єдиному Всевишньому Богу» (монотеїстичні релігії), далі слідує християнське коло, в якому звершується екуменічний діалог (між християнами різних конфесій), і врешті четверте, найближче коло пропонує діалог між власне католиками [12].

Діалог між релігіями має на меті взаємне збагачення і спілкування різних духовних культур і передбачає рівність сторін. Саме в цьому приховується глобальна проблема діалогу між релігіями, оскільки тяжко примирити абсолютну впевненість у своїй релігійній правоті і бути

відкритим до сприйняття іншої точки зору. Тим не менше Павло VI наголошував, що «ми не бажаємо відмовлятися від визнання і поваги до духовних і моральних цінностей нехристиянських релігій і готові вступити в діалог стосовно ідеалів, котрі являються загальними в справі захисту релігійної свободи, людського братерства, культури, соціального благополуччя і громадського порядку» [2].

Видатним релігійним діячем, який на ділі втілював у життя програму оновлення католицької церкви та її відкритості світу, був проголошений нині святим Іван-Павло II. 1978 р. кардинала Войтилу обрали на Римський престол і вже наступного року він здійснив свою першу прощу в якості Папи на батьківщину до Польщі. Саме під час цього візиту польське суспільство зробило вибір на користь некомуністичного майбутнього. У серпні 1980 р. у Гданську утворено профспілку «Солідарність», назва якого не випадкова, адже профспілкорова боротьба була підтримана Католицькою Церквою. Згодом, коли в ході загострення політичної ситуації в Польщі почали вести мову про можливість вторгнення у країну військ країн-учасниць Варшавського договору, Папа надіслав генеральному секретарю ЦК КПРС Л. Брежнєву листа, в якому нагадав про гарантії польської незалежності, зафіксовані в Гельсінському акті 1975 р., заявивши про готовність засудити можливе вторгнення [4, с.374]. Під час же візиту до Польщі 1983 р., що відбувався уже в умовах військового стану, Іван-Павло II зустрівся з главою польського уряду В. Ярузельським, наполягаючи на поверненні до діалогу з забороненою на той час «Солідарністю» як єдиного шляху до соціального оновлення країни.

Вплив Івана-Павла II на крах комуністичної влади не обмежився лише ситуацією в Польщі. В СРСР цей вплив став помітним у Литві та Західній Україні, де соціальний спротив католицької церкви сприяв руху за відновлення національної незалежності.

Під час свого апостольського служіння Папа Іван-Павло II здійснив 103 пастирські візити до 129 країн світу, зокрема 2001 р. і до України.

Починаючи з 1994 р., за ініціативи Папи регулярно (раз на три роки) проводяться міжнародні конгреси з питань родини. Понтифік підтвердив незмінність католицького віровчення стосовно цінності і недоторканості людського життя з моменту зачаття до природної смерті в енцикліці «*Evangelium vitae*». Він наголошував на суспільній

ролі жінки, важливості формування її особистості (наразі саме до жінок звернено понад 80 його послань). Предметом особливої турботи Івана-Павла II була й молодь. Починаючи з 1986 р. з його ініціативи щорічно відбувається Всесвітній день молоді.

Апостольським посланням «Tertio millennio adveniente» Іван-Павло II заклав початок всебічної підготовки до 2000 ювілею церкви, вважаючи основоположною метою цього року покаяння і примирення. У 2000 р. глава церкви приніс безпрецедентне публічне покаяння за усі гріхи, вчинені християнами в ході історії [4, с.375].

Вважаючи екуменізм шляхом єднання християн і знаменням часу, Папа Римський зробив низку кроків з подолання доктринальних перепон між католицькою та іншими християнськими церквами. Ухвалено низку спільних декларацій з православними патріархами Антіохійським, Константинопольським, Румунським, архієпископом Кентерберійським, католикосом усіх вірмен, Афінським митрополитом, зі Всесвітньою федерацією Лютеранських церков.

Дотримуючись положень декларації II Ватиканського собору «Nostra aetate» про стосунки Церкви з нехристиянськими релігіями, Іван-Павло II доклав чималих зусиль для розвитку діалогу з представниками іудаїзму, ісламу, буддизму. Про це свідчить, зокрема, візит Папи до Римської синагоги 1986 р., організація молитов за мир за участі представників нехристиянських релігій і т. ін. 1998 р. Святий Престол опублікував документ «We remember: A Reflection on the Shoan», присвячений трагічній долі єврейського народу під час геноциду в роки Другої світової війни [4, с.377].

Іван-Павло II вів активну миротворчу діяльність: він неодноразово сприяв мирному врегулюванню конфліктів, щорічно виступав зі спеціальними зверненнями з нагоди Всесвітнього дня миру. Під час проповідей та аудієнцій Папа завжди закликав міжнародну громадськість і усіх людей доброї волі до припинення конфліктів (зокрема, на Близькому Сході, у Перській затоці, на Балканах і Кавказі), рішуче виступав проти будь-яких форм насильства і тероризму.

За 27 років понтифікату значно розширились міжнародні зв'язки Святого Престолу: якщо 1978 р. Ватикан підтримував дипломатичні стосунки з 85 державами, то 2003 – уже зі 174 [4, с. 378].

Увага Івана-Павла II до всіх аспектів суспільного життя виражалась у його зустрічах і зверненнях до представників світу політики, науки, спорту, мистецтва. Папа яскраво проявляв свої особисті якості – чутливість, доброзичливість, відкритість, терпимість, мужність, мав неабияке почуття гумору, за що користувався заслуженим авторитетом у всьому світі.

Жінок, пов'язаних безпосередньо з релігійною діяльністю, також не оминуло всесвітнє визнання, про що свідчить біографія матері Терези – засновниці Конгрегації місіонерок Божественної любові. У 21-літньому віці дівчина на ім'я Агнеса принесла обітницю монахині, отримавши нове ім'я Тереза (на честь святої Терези Дитяти Ісуса) і з 1931 року працювала в Калькутті вчителькою у школі для дівчаток із забезпечених індійських родин, заснованої Сестрами Лорето. 1948 р. Тереза отримала від архієпископа дозвіл оселитися в нетрях Калькутті з наміром заснувати нову спільноту для допомоги найбіднішим. У 1950 р. Конгрегація місіонерок Божественної любові була схвалена Святим Престолом і через два роки в Калькутті відкрили перший хоспіс для бездомних, що помирають. Згодом добродійні заклади для знедолених – лікарні, притулки відкриваються по усій Індії, а 1965 р. діяльність Конгрегації місіонерок Божественної любові поширилася за межі країни.

1973 р. матері Тереза отримала Темптонівську премію, яка надається людям, що зробили визначний внесок у ствердження духовного виміру життя через розуміння, відкритість та практичні кроки, а а 1979 р. монахиня була нагороджена Нобелівською премією миру. Вона стала однією з небагатьох жителів Індії, хто удостоївся національного поховання. У 1997 р. – на момент смерті матері Терези – Конгрегація, заснована нею, налічувала чотири тисячі монахинь, близько 300 монахів і близько десяти тисяч волонтерів у 610 місіях в 123 країнах світу. 2003 р. Папа Іван-Павло II зарахував Терезу Калькуттську до лику блаженних [5, с. 1307].

Продовжує активну місіонерську і соціальну діяльність і нинішній наступник святого Петра – Папа Римський Франциск, обраний на Понтифіком у 2013 р.

Лише за 2015 р. Понтифік здійснив п'ять Апостольських візитів та відвідав 11 держав (Шрі-Ланку, Філіппіни, Боснію і Герцеговину, Еквадор, Болівію, Парагвай, Кубу, США, Кенію, Уганду, Центральноафриканську Республіку). Всупереч за-

стереженням служб безпеки в усіх країнах Папа Римський перебував у натовпах, серед простих людей, навіть в африканських країнах, які перебувають в активній фазі збройних конфліктів. Часто маршрут його пересувань ставав непередбачуваним: Папа зупиняв авто, побачивши дитину, яку схотів благословити, їхав у злиденні квартали, щоб підтримати відкинутих, чи несподівано завертав у дитячу лікарню. Він залишається вірним собі та принципові бідності, часто обідає з найбільш відкинутими суспільством людьми. Так, під час візиту на кухню релігійної благодійної організації «Карітас» у Флоренції він обідав із 60 бідняками, те ж саме зробив у в'язниці Неаполя.

Папа Франциск продовжує роботу, започатковану Іваном-Павлом II, який закликав будувати мости, а не зводити мури. Найвідомішим вчинком Франциска стала його молитва біля кордону, що розділяє Ізраїль та Палестину. Папа також став першим Понтифіком, який відвідав храм вальденсів і вибачився перед членами цієї протестантської групи за шкоду, якої їм свого часу завдала католицька церква [9].

Папа Франциск виголосив величезну кількість проповідей, що стосуються загальнолюдських проблем. *Процитуємо лише один з його закликів, виголошений під час зустрічі з молоддю на Філіппінах 18 січня 2015 р.:* «Ті з нас, у кого комфортне життя, не вміють плакати. Але справжню реальність життя можна побачити тільки очима, повними сліз. Чи вмію я плакати, бачачи голодну дитину, покинутого на вулиці бездомного? Чи мій плач - це плач самозакоханої людини, якій хочеться більшого? Давайте вчитися плакати... Якщо ви не навчитеся плакати, це значить, що ви не можете бути гідними християнами» [8].

Серед облич наших сучасників, якими варто пишатися, хотілося б відзначити і нашого співвітчизника – колишнього предстоятеля Української Греко-Католицької Церкви Любомира Гузара, котрий протягом десятка років залишається моральним авторитетом для цілого покоління українців. Повагу до літнього єпископа релігієзнавці називають суспільним феноменом, а секрет такої популярності пояснюють одноставно – простотою і мудрістю відповідей архієпископа на гострі питання, які непокоять людей. Гузарові притаманні дві риси, поєднання яких робить його надзвичайно привабливою людиною. З одного боку, він представляє Церкву, тобто інститут, до якого наразі зростає довіра суспільства; з іншого боку, на його репутації немає плям. Любомир Гузар

завжди прагнув виявляти громадську активність. Одним з перших на Всеукраїнській раді церков і релігійних організацій Гузар відмовився засудити учасників акції «Україна без Кучми» (2001 р.) і публічно назвав гріхом корупцію, що вразила владу. У 2011 р. Гузар виступив одним із ініціаторів створення «Групи 1 грудня» – громадської ради інтелектуалів, покликаної своїм авторитетом допомогти розвитку громадянського суспільства в Україні.

Любомир Гузар разом з представниками інших релігій і конфесій стояв на сцені Майдану під час революції гідності, оскільки, на його думку, священник має бути разом з народом, а в питанні про поділ між сходом і заходом України, впевнений, що такого немає. Поділ існує між тими, хто любить Україну, і тими, хто її не любить [7].

У числі моральних авторитетів новітнього часу є не лише ті, котрі сповідують християнські цінності. Неординарними особистостями є і представники інших релігій, зокрема Далай-Лама XIV, який після окупації Китаєм Тибету з 1960 р. проживає в індійському місті Дхарамсала, де розташована штаб-квартира тибетського уряду у вигнанні.

Представник буддизму веде надзвичайно активний спосіб життя. З 1967 р. його святість здійснив низку подорожей усіма континентами, побував у 46 країнах світу. З 1973 р. він почав відвідувати західні країни; шereg закордонних університетів присудили йому нагороди і почесні вчені ступені на знак визнання його блискучих праць з буддійської філософії та активної пропаганди міжрелігійного діалогу, вирішення міжнародних конфліктів та актуальних питань, пов'язаних з порушенням прав людини, забруднення навколишнього середовища тощо.

Далай-лама XIV підтримує широкі міжнародні контакти з релігійними лідерами різних країн. 1973 р. відбулася його зустріч з Папою Римським Павлом VI у Ватикані. Він неодноразово зустрічався з Іваном-Павлом II (1980, 1982, 1990, 1996 та 1999 рр.). 1981 р. його святість спілкувався з єпископом Кентерберійським Робертом Рансі та іншими лідерами англійської церкви у Лондоні. Він мав зустрічі з лідерами ісламу, іудаїзму, виступав на конгресі світових релігій. «Я завжди вірю, - каже він, - що набагато краще, коли у нас буде широке розмаїття релігій і філософій, ніж одна релігія або філософія. Це необхідно в силу того, що у людей різні ментальні схильності,

а у кожній релігії є свої унікальні ідеї та методи, вивчаючи які, ми збагачуємося духовно» [1].

Далай-лама XIV використовує лише ненасильницькі засоби: мирні демонстрації, акції громадянської непокори, роботу зі світовою суспільною думкою. Пропагована ним етика ненасильства зводиться до того, що конфлікти можуть бути вирішені не з допомогою військової сили, навіть не політичним чи дипломатичним шляхом, а, передусім, морально-етичними засобами. Під час закордонних турне Далай-лама розвиває ідею універсальної відповідальності кожного за майбутнє землі. Не випадково 1989 р. Далай-лама XIV удостоївся Нобелівської премії миру за заслуги в галузі прав людини і ненасильницьку боротьбу за визволення Тибету.

Висновок. Простеживши основні факти з біографій найавторитетніших духовних лідерів нашої епохи, можна дійти висновку, що життєвий досвід кожного з них відзначений насамперед безкорисливим прагненням творити добро ближньому. Вони, дотримуючись своїх принципів, визнали і прийняли право кожного бути самим собою і тим самим дали нам приклад толерантності до людей інших політичних, культурних, релігійних поглядів, етнічної та мовної приналежності. Слова Христа «Стукайте і вам відчинять» стали для більшості з них девізом у пошуку всебічного діалогу в душі поваги і терпимості заради вирішення фундаментальних проблем сучасного світу.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Биография его Святейшества Далай-ламы XIV [Электронный ресурс] // Сохраним Тибет!. – Режим доступа: <http://www.savetibet.ru/dalaj-lama/2005/dalaj-lama-bio.php>.
2. Галяс І. А. Еволюційні релігійні процеси у сучасному транзитивному суспільстві / Галяс І. А. // Гілея. – 2013. – № 72. – С. 548-552.
3. Доморослий В. Духовність особистості: соціальний механізм трансформації / Доморослий В. // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Філософія». – 2011. – Вип. 541-542. – С. 137-142.
4. Католическая энциклопедия в 5 т. – Т.2. – М.: Изд. Францисканцев, 2005. – 1819 с.
5. Католическая энциклопедия в 5 т. – Т.4. – М.: Изд. Францисканцев, 2011. – 1963 с.
6. Крымский С. Б. Контуры духовности: новые контексты идентификации // Вопросы философии. – М., 1992. – №12. – С.21-28.
7. Могутній старець. Як Любомир Гузар став моральним авторитетом нації [Електронний ресурс] // Новое время. – 2015. – 21 серпня. – Режим доступа: <http://nv.ua/ukr/publications/mogutnij-starets-jak-ljubomir-guzar-stav-moralnim-avtoritetom-dlja-natsiji---spetsproekt-nv-65191.html>.
8. «Не нудний» Папа [Електронний ресурс] // Credo. – 2015. – 21 грудня. – Режим доступа: <http://www.credo-ua.org/2015/12/148492>.
9. Чим запам'яталися 1000 днів понтифікату Папи Франциска? [Електронний ресурс] // Credo. – 2015. – 7 грудня. – Режим доступа: <http://www.credo-ua.org/2015/12/147735>.
10. Юзвак Ж. М. Уявлення про духовність у хронотопах філософсько- психологічної думки // Філософська думка. – К., 2002. – №3. – С.80-89.
11. Ecclesiam Suam: Из Энциклики «О путях, на которых Католическая Церковь должна выполнять свою миссию в наше время» // Христиане и мусульмане [Сост. А. Журовский]. – М., 2000. – С. 33-55.

Матеріал надійшов 16.01.2016 р.